

Setshehetso sa taba

Molao wa Naha wa Kadimo ya Tjhelete (National Credit Act) 34/2005 (NCA) le Lekgotla la naha la Kadimo ya Tjhelete (National Credit Regulator (NCR)) di qadile ho sebetso ka la 1 Phupjane 2006.

Mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete ke eng?

Mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete (biro ya dikoloto/mekitlane) ke khamphani e bokellang tjhabisetso (information) le ho ntjhafatsa ka nako tsohle ditlaleho tsa histori ya kadimo ya tjhelete ya moreki ka mong. Mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete o etsa tlaleho ya tjhabisetso ka moreki le kadimo ya tjhelete e bontshang ka moo moreki a laolang ka teng kadimo ya hae ya tjhelete.

Mokgatlo ona o tla nea badikadimisane ba tjhelete ditlaleho tsena, jwalo ka dibanka, mabenkele le dikhamphani tse ding tse kadimisang ka tjhelete. Tjhabisetso ena e bontsha kamoo moreki e mong le e mong a lefang sekoloto sa hae ka teng. Hape e sebediswa ho lemosa diqhekello tsa ditjhelete, bobodu kapa boshodu.

Ha ke etsa kopo ya kadimo ya tjhelete ho mokadimisane wa tjhelete, ke mang ya etsang qeto haeba ke tshwaneleha ke kadimo ya tjhelete kapa tjhe?

Ha o etsa kopo ya kadimo ya tjhelete, mokadimisane wa tjhelete o tla sebedisa tjhabisetso ena eo a e amohetseng mokgatlong o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete ho hlahloba ho tshwaneleha ha kopo ya hao. Haeba ditlaleho tsa hao tsa kadimo ya tjhelete di khotsofatsa ditekanyetso tsa mokadimisane wa tjhelete, qeto ya ho fana ka kadimo ya tjhelete e tla etswa ke yena mokadimisane wa tjhelete, eseng mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete (biro ya dikoloto/mekitlane).

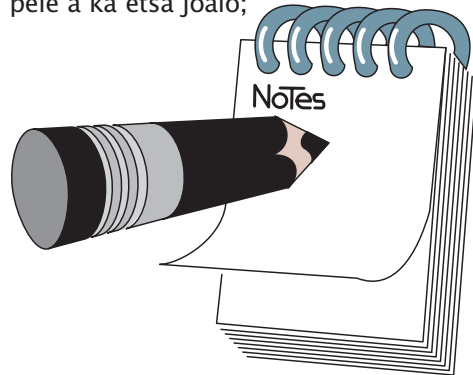
Molao o etsang?

- Molao o laela hore mokgatlo o mong le o mong o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete o tshwanetse ho ngodiswa Lekgotleng la naha Taolo ya Kadimo ya Tjhelete e le hore o tsamaisa kgwebo ya wona ka molao;
- O hlalosa merero eo tjhabisetso ya moreki le kadimo ya tjhelete e lokelang ho sebediswa ka teng, le dikhamphani tseo mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa dikadimo tsa tjhelete di ka fanang ka tjhabisetso ena ho tsona;
- O hlalosa ditekanyetso mabapi le ho nepahala ha tjhabisetso e bokelletsweng le ho etsa bonnete ba hore tjhabisetso ena e bolokilweng ke mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete e ngotsweng ditlalehong e dula e nepahetse ka dinako tsohle;
- O etsa bonnete ba hore moreki e mong le e mong o na le tokelo ya ho hlahloba tlaleho ya hae, le hore diphoso dife kapa dife di ya lokiswa.

Ke na le ditokelo dife ke le moreki?

O na le ditokelo tse latelang:

- Mokadimisane o tlameha ho o tsebisa ka maikemisetso a hae a ho romela tlaleho e mpe pele a ka etsa joalo;

- Ho amohela kopo ya tlaleho ya hao ya kadimo ya tjhelete mekgatlong e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete ha o e kopa. O ka fumana kopi e le nngwe sesolo ka selemo, empa mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete e ka nna ya o lefisa tjhelete ya ditlaleho dife kapa dife tse fetang bonngwe;
- Ho hanana le tjhabisetso e bolokilweng ke mekgatlo ya kadimo ya tjhelete haeba o sa thabiswe ke tjhabisetso eo;
- Hore tjhabisetso ya hao e bolokwe e le lekunutu, le hore tjhabisetso ya hao e sebediswe feela mererong e dumellwang ke Molao ona.

Mekgatlo ena e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete e keke ya fana ka tjhabisetso e ka etsang hore o kgethollwe. Tjhabisetso e jwalo ka morafe, bong, dikamano tsa dipolotiki, boemo ba bophelo, bodumedi kapa ho ba setho sa mokgatlo wa basebetsi (trade union), ha ya tlamega ho ba teng tlalehong.

Tjhabisetso ya ka ya kadimo ya tjhelete e ka sebedisetswa eng?

Mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete e tla sebedisa tjhabisetso ya hao ya kadimo ya tjhelete tjena:

- Ho hlahloba haeba o ka kgona kapa o ke ke wa kgona ho lefella kadimo ya tjhelete;
- Ho batlisisa diqhekello tsa tjhelete, bobodu kapa boshodu;
- Ho hlahloba boemo ba kgiro bo hlohang botshepehi bo akaretsang ho tshwara tjhelete;
- Ho hlahloba haeba o ka kgona kapa o ka se kgone ho lefella ditshebeletso tse fapaneng.

Tjhabisetso ena ya kadimo ya tjhelete e thusa bakadimisane ba tjhelete ho hlahloba haeba bareki ba ka kgona ho lefa dikoloto tsa bona. Tjhabisetso ya kadimo e molemo bakeng sa bareki ba sa imellweng ke dikoloto tse ngata le ba nang le histori e ntle ya ho lefa dikoloto. Tjhabisetso ya kadimo ya tjhelete e thusa bareki ba jwalo hore ba fumane kadimo ya tjhelete, le ho thibela hore ba se imelwe haholo ke dikoloto.

Ana ke tla tsebiswa pele tjhabisetso ena e romelwa mokgatlong o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete?

Bakeng sa tjhabisetso e latelang, o tla dumellwa matsatsi 20 a mosebetsi pele tjhabisetso ena e romelwa mokgatlong o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete. Nakong eo, o tshwanetse ho tsebisa mofani wa kadimo ya tjhelete kapa mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete haeba tjhabisetso ena e sa nepahala.

- ho beha bareki ka dihlopha tsa boitshwara, jwalo ka 'ba salletseng morao ka ditefo tsa sekoloto', 'ba sa lefeng dikoloto', 'ba lefang ka lesisitheho', 'ba kgaoditseng ho lefa' kapa 'bao ho se nang mogkwa wa ho iteanya le bona';
- ho beha ka dihlopha ho ya ka mehato e nkuweng ke mofani wa dikadimo, jwalo ka ho fetisetswa mekgatlong e bokellang tjhelete e sa lefuwang kapa ho fumana tjhelete e sa

Nka fumana jwang kopi ya ka ya tlaleho ya kadimo ya tjhelete?

O ka kopa tlaleho ya hao ya kadimo ya tjhelete mekgatlong o bolokang ditlaleho tsa kadimo hanngwe ka selemo ntle ho tefiso, empa ka mora moo o tla lefiswa tjhelete e sa feteng R20 ho fumantshwa tlaleho e nngwe.

lefuwang, mohato wa molao, kapa ho hlakola sekoloto ka ho feletseng.

Nka nnetefatsa jwang hore tjhabisetso e bolokilweng ke mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo e nepahetse?

O ka nnetefatsa hore tjhabisetso e bolokilweng ke mekgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo e nepahetse ka ho nka mehato e latelang:

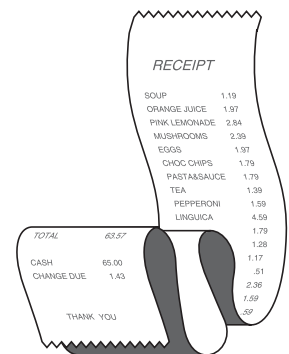
- Iteanye le mekgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete;
- Tiisa hore o tshwere tjhabisetso ya hao e nepahetseng e jwalo ka nomoro ya hao ya Pasa (ID) le aterese ya hao;
- Mokgatlo o laolang dikadimo tsa tjhelete o tla o romella foromo eo o lokelang ho e tlatsa
- Tlatsa foromo, o e romele ka fekse mekgatlong o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete;
- Mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo o ka nna wa kopa hore o lefe tjhelete; empa tjhelete eo e keke ya feta R20;
- Tsebisa mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete haeba ho na le phoso efe kapa efe tjhabisetsong e ngotsweng tlalehong ya hao, kapa o ba kope hore ba hlalose tjhabisetso efe kapa efe moo o sa khotsofalang.

Ana nka hanana le tjhabisetso e bolokilweng ke mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete haeba ke sa dumellane le yona?

E! Haeba o sa dumellane le tjhabisetso e bolokilweng ke mekgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete, o ka hanana le tjhabisetso eo le ho kopa hore ba lokise tjhabisetso eo. Haeba ba hana ho lokisa tjhabisetso eo, o ka etsa tletlebo Lekgotleng la naha la Taolo ya Kadimo ya Tjhelete (National Credit Regulator).

Ofisi ya Ombud ya Lesedi la Dikadimo tsa Tjhelete

Ofisi ya Ombud ya Lesedi la Dikadimo tsa Tjhelete e rarolla dingongoreho tsa bareki le dikgwebo tse ka behang lesedi la Dikadimo tsa Tjhelete boemong bo boboe.

Molaodi wa Dikadimo tsa Tjhelete ya Setjhaba ke mang (National Credit Regulator)

Boikarabello ba lekgotla lena ke :

- ho tiisa hore molao ona o a sebediswa
- ho qala matsholo a thuto;
- ho etsa diphuputso le ho etsa dipholisi;
- ho batlisisa dingongoreho tsa bareki;
- ho etsa bonnete ba hore batho ba tsamaisana le Molao ona.

Hape le na le boikarabelo ba ho ngodisa le ho laola bakadimisane ba tjhelete, **mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete** (credit bureaux) le baeletsi ditabeng tsa dikoloto.

Lekgotla la Naha la Dinyewe tsa Bareki (National Consumer Tribunal)

Lekgotla la Naha la Dinyewe tsa Bareki le mamela dinyewe tsa batho ba sa bolokeng Molao ona, le ntsha mangolo a tefiso ya molato le ho neha bareki ditharollo. Bareki le bafani ba dikadimo tsa tjhelete ba ka romela boipelaetso ba bona Lekgotleng lena la Dinyewe haeba ba sa dumellane le qeto efe kapa efe ya Lekgotla la naha la taolo ya Dikadimo tsa Tjhelete (National Credit Regulator).

Lekgotla la dinyewe le sebetsa ka mokgwa o ikemetseng hape o fapaneng le wa Lekgotla la naha la taolo ya Dikadimo tsa Tjhelete. Lekgotla lena la Dinyewe (Tribunal) le bopjwa ke modulasetulo le ditho tse ding tse 10 bonyane.

Mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete di tla boloka tjhabisetso ena nako e kae?

Dihlopha tsa Lesedi la Bareki le Kadimo ya Tjhelete	Nako ya ho boloka lesedi
Dintlha le diphetho tsa dingongoreho tse tlisitsweng ke bareki	Dikgwedi tse mashome a robedi
Dipotso Lenane la dikopo tse entsweng tlalehong ya moreki, ho kenyelletsa le lebitso la khamphani kapa motho ya entseng kopo ya tlaleho ya moreki (le motho eo ho ka iteangwang le yena, haeba a le teng)	Dilemo tse pedi
Histori (profile) ya ho lefa Lesedi la nnete la histori ya ho lefa ya moreki. Mona ho kenyelletswa dintlha tse mabapi le kadimo efe kapa efe ya tjhelete e ileng ya fanwa, ditefo tse amohetsweng le hore na ebe ditefo dife kapa dife di ne di fetilwe ke nako.	Dilemo tse hlano
Dihlopha tse mpe tsa boitshwaro ba bareki Sehlopha sa boitshwaro ba bareki: Tsena di kenyelletsa dihlopha tse jwaloka bareki 'ba salletseng morao ka ditefo tsa sekoloto', 'ba sa lefeng dikoloto', 'ba lefang butle', 'ba kgaoditseng ho lefa', kapa 'bao ho se nang mokgwa wa ho iteanya le bona'.	Selemo se le seng
Ho Hlophisa Sekoloto	Ho fihlela ho fanwa ka lengolo le bontshang hore sekoloto se fetile
Dikahlolo tsa lekgotla la molao (civil court) Kahlolo e fanweng ke lekgotla la molao la ditsekisano pakeng tsa batho kapa dikhamphani (Ho kenyelletsa le kahlolo ya ho hloleha ho lefa sekoloto)	Dilemo tse hlano ho fihlela kahlolo e hulwa lekgotleng kapa e lahwa ke mofani wa kadimo ya tjhelete ho ya ka karolo 86 ya Molao 32 wa 1944 wa Lekgotla la Magistrata
Ditaelo tsa Tshebetso Taelo e fanweng ke lekgotla la molao eo tlhokomelo le thekiso ya thepa ya motho ya hlolehang ho lefa dikoloto eo fuwang motho ya kgethehilweng ka molao ho hlokomela thepa eo ho fihlela tjhelete yohle e lefilwe.	Dilemo tse leshome kapa ho fihlela taelo e hulwa ke lekgotla la molao
Ho nka thepa ho fihlela sekoloto se lefuwe (Ho nka thepa ka molao ho fihlela tjhelete e kolotuwang e lefilwe kapa dikoloto tse ding di lefilwe)	Dilemo tse leshome kapa ho fihlela ho fanwe ka taelo ya hore dintho di kgutletse maemong (rehabilitation)
Ho phatlalatsa ka molao hore motho a ke ke a kgona ho lefa sekoloto le ho rekisa thepa (liquidation) Ho beha ka molao thepa ya ho hloleha ho lefa sekoloto (bankruptcy) matsohong a motho wa boraro (trustee) hore e arolelwe batho ba kolotuwang	Nako e sa lekanyetswang
Ditaelo tsa ho Kgutlela ha Dintho Maemong (rehabilitation) Taelo ya lekgotla ya ho kgutlisetsa motho maemong a amohelehang a ditjhelete ya neng a phatlaladitswe a ke ke a kgona ho lefa (ho kgutlela maemong a pele)	Dilemo tse hlano

Nka tlaleha ngongoreho ya ka jwang?

Re na le MEHATO E MERARO ya ho rarolla ngongoreho. Latela mehato ena mme dingongoreho tsa hao di tla sebetswa.

MOHATO WA PELE

Iteanye le mokgatlo o bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete (Credit Bureau):

Mekgatlo e Bolokang Ditlaleho tsa Kadimo ya Tjhelete (Credit Bureau) e amohela lesedi le tswang ho bafani ba kadimo ya tjhelete. E boloka tlaleho ya histori ya hao ya kadimo ya tjhelete mme e ka o thusa ho lokisa lesedi le sa nepahalang.

Haeba ngongoreho ya hao e eso rarollwe, hatela pele mohatong wa bobedi!

MOHATO WA BOBEDI

Iteanye le Ofisi ya Credit Information Ombuds

Credit Information Ombud e ka kopa lekgotla le bolokang ditlaleho tsa kadimo ya ditjhelete ho sebetsana le ngongoreho ya hao le ho etsa bonnete ba hore ngongoreho ya hao e ya rarollwa.

Haeba o ntse o sa kgotsofala, hatela pele mohatong wa boraro.

MOHATO WA BORARO

Iteanye le Lekgotla la naha la Taolo ya kadimo ya tjhelete (NCR)

NCR e filwe boikarabelo ba ho laola mekgatlo e bolokang ditlaleho tsa kadimo ya tjhelete le kamoo e itshwarang ka teng kgwebong.

TransUnion ITC	
Call centre:	0861 482 482
Experian SA	
Call centre:	0861 105 665
Xpert Decisions Systems (XDS)	
Telephone:	011 645 9100
Micro Lenders Credit Bureau (Microlending)	
Call centre:	0861 287 328
Compuscan Information Technologies (Microlending)	
Call centre:	0861 514 131
Consumer Profile Bureau	
Telephone:	011 278 3800
KreditInform	
Call centre:	011 777 2700
LexisNexis Risk Management	
Call centre:	021 565 9700

Credit Information Ombuds	
Call centre:	0861 OMBUDS (0861 662 837)

National Credit Regulator (NCR)	
Toll share:	0860 627 627
Email:	0860 NCR NCR complaints@ncr.org.za